

УДК 37.014.6:005.6

## ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ

Мажник Наталя Андріївна, к.е.н., доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

**Анотація** — Розглянуто теоретичні основи формування професійних якостей майбутніх фахівців з економіки. Представлені вимоги роботодавців щодо компетентності підготовки сучасних фахівців з економіки. Проведено аналіз процесу формування професійних якостей та представлено пропозиції щодо удосконалення процесу формування професійних якостей майбутніх фахівців з економіки.

**Ключові слова** — компетентність, професійні якості, фахівець з економіки, формування.

У сучасних умовах інтеграції України до світового освітнього та економічного простору, поширення процесів глобалізації в економіці, високий рівень конкуренції на вітчизняному та світовому ринках виникає потреба змін у характері професійної економічної освіти. Відповідно актуальною стає проблема вдосконалення процесу формування професійних якостей майбутніх економістів, який має бути орієнтованим не лише на аспекти спеціальності, а й на становлення особистісних професійних цінностей.

Так як підготовка фахівців з економіки відбувається у спеціалізованих вищих навчальних закладах, перед їх педагогічним колективом стоїть завдання забезпечення ринку праці спеціалістами, здатними на високому рівні виконувати свої професійні компетенції, бути креативними, ініціативними та конкурентоспроможними.

Усі вимоги щодо професійних якостей майбутніх фахівців з економіки безпосередньо відносяться до рівня сформованості у них професійних компетентностей.

Відповідно до зазначеної актуальності проблематики формування професійних якостей майбутніх фахівців, враховуючи різні

психологічні аспекти особистісного розвитку студентів, у сучасній психології проведено значну кількість досліджень. На необхідність вивчення цих питань у педагогічному процесі звертали увагу відомі вітчизняні й зарубіжні науковці: Зеєр Е. Ф., Дьяченко М. І., Белозерцев Е. П., Решетова З. А., Маркова А. К., Душков Б. А., Дибкова Л. М., Уйсімбаєва Н. В., Леонтьєв А. Н., Лернер І. Я. та інші. Однак на сьогодні ще не з'ясовано всі аспекти зазначеної проблеми.

Метою роботи є дослідження процесу формування професійних якостей майбутніх фахівців у ході навчально-виховного процесу.

Проблема формування професійно важливих якостей нині привертає все більшу увагу у дослідників, адже треба створити таку модель навчання, завдяки якій можна було б забезпечити практичну підготовку майбутнього спеціаліста. Формування цілісної системи професійно важливих якостей є визначальним моментом професійного становлення особистості, оскільки визначаються можливості студента в професійній діяльності та придатність до неї [7].

В умовах сучасних вищих закладів освіти (ВЗО) метою є вдосконалення процесу формування у майбутніх економістів професійної компетентності. Для успішної реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання [3, 4, 6]:

- 1) формування у майбутніх економістів відповідних (теоретичних і технологічних) знань, соціальних, пізнавальних, організаційних і спеціальних здібностей, які дозволяють їм успішно здійснювати професійну діяльність;
- 2) формування умінь і навичок, які розкривають сутність професійної діяльності фахівця з економіки;
- 3) організація відповідного навчально-професійного середовища за допомогою сучасних інформаційних та педагогічних технологій;

4) орієнтація майбутніх економістів на потребу у саморозвитку та самоефективності професійної компетентності;

5) здійснення моніторингу процесу формування професійної компетентності у майбутніх фахівців з економіки.

Документами, які містять перелік видів економічної діяльності та вимоги до цілей, змісту та компетентності майбутніх економістів у процесі їх професійної підготовки, є «Державний класифікатор видів економічної діяльності ДК 009-96», затверджений наказом Держстандарту України від 22.10.96 № 441 та освітньо-кваліфікаційна характеристика [2]. Відповідно зі змістом даних документів, з'ясовано зміст професійної діяльності майбутнього економіста з урахуванням предмета, цілей, засобів, умов та особливостей професійної діяльності фахівців економічного профілю [1].

Таким чином, у відповідності з професійною навчально-освітньою підготовкою фахівців з економіки, виділено основні напрямки процесу формування компетентностей майбутнього економіста у ВЗО є формування компетентностей: особистісно-індивідуальної, предметно-практичної, організаційної, управлінської, інформаційної та пізнавальної.

Завдяки проведеному у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця лабораторією оцінки рівня креативності та інтелекту статистичному дослідженню потенційних роботодавців для випускників університету, яке охопило 1300 респондентів [5], визначено, що роботодавці у своїй компетентності далекі від технологій організації навчального процесу, і тому для них більш важливий загальний імідж, ніж передові технології навчання, іншими словами, результат більш важливий, ніж засоби його досягнення.

Відповідно до даних опитування маємо можливість відзначити найбільш значущі характеристики навчального процесу в ХНЕУ ім. С. Кузнеця для роботодавців:

- 1) висока якість професорсько-викладацького складу;
- 2) комфортні умови навчання та наявний позитивний імідж університету;
- 3) єдність лекційного матеріалу і завдань на практичних та лабораторних заняттях;

4) перевірка сформованості компетентностей через вирішення ситуаційних завдань, що вже десять років використовується в університеті;

Отримало підтримку у роботодавців використання у ХНЕУ ім. С. Кузнеця додаткових засобів для підвищення мотивованості до формування у студентів необхідних компетентностей, особливо такої, як переведення з контрактної форми навчання на бюджетну за якістю навчання.

Також роботодавцями відзначено важливість формування у майбутнього фахівця під час навчального процесу наступних узагальнених компетентностей: здатності до самостійного, якісного і вчасного виконання завдань; здатності до співпраці у процесі вирішення проблем; здатності до пошуку й аналізу необхідної інформації, калькулювання собівартість виробничої одиниці, ведення обліку витрат окремих структурних підрозділів, знання специфіки відображення у бухгалтерському та податковому обліку операцій у ЗЕД підприємства тощо [5].

Успішне працевлаштування майбутніх фахівців прямо залежить від злагодженої взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці, де, як виявлено, нині існують суперечності, порушення рівноваги попиту і пропозиції певних фахівців визначених професій та невідповідність вимогам роботодавців. Водночас, умовою успішного працевлаштування і ефективної роботи висококваліфікованого спеціаліста є оновлення, інтелектуалізація робочих місць, які пропонує ринок праці, відповідно до нових трудових орієнтацій.

Крім того, відповідно до проведеного у ХНЕУ ім. С. Кузнеця статистичного дослідження потенційних роботодавців [5], з'ясовано, що не менш важливим для роботодавця є особистісні якості майбутніх фахівців, яких вони могли б взяти на роботу: відповідальність, працездатність, організованість, чесність, порядність, комунікабельність, дисциплінованість, стресостійкість, впевненість, активність, ініціативність, креативність, інтелігентність.

Узагальнюючи результати опитування за кожним із блоків анкет для студентів і викладачів можна відмітити наступні тенденції. Для кожного з них характерна участь у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців з економіки. Студенти є безпосередніми власниками професійних компетентнос-

тей та особистих якостей, необхідних роботодавцям, а викладачі виконують основні функції навчання у ВЗО які спрямовані на професійне становлення особистості майбутнього економіста.

Так, порівняння результатів анкетування студентів п'ятого курсу економічних факультетів та викладачів економічних дисциплін ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харківського національного університету радіоелектроніки та Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка з вимогами щодо професійних компетентностей фахівців з економіки та їх особистих якостей дозволило виявити розуміння всіма респондентами важливості повної вищої економічної освіти задля подальшого працевлаштування майбутніх економістів. Роботодавці визначають потребу у дипломованих спеціалістах, а студенти і викладачі об'єднані метою професійної підготовки протягом процесу навчання, успішною задачею визначених навчально-освітньою програмою дисциплін та отриманням диплому.

За результатами опитування відзначено недостатню оцінку студентами 5 курсу потреби роботодавців щодо досвіду роботи не менше 3-х років на посаді за спеціальністю, на відміну від викладачів, які стовідсотково розуміють її необхідність. Це, крім того, визначено у посадовій інструкції економіста. Після закінчення ВЗО колишні студенти стикаються з проблемою відсутності практичного досвіду роботи, через що, частіше за все, працюють не за спеціальністю. Розуміння потреб ринку праці та вчасне реагування на них повинно бути визначено одним із пріоритетів навчального процесу.

Також студентами недостатньо визнано потребу знання чинного законодавства, що є важливим не тільки при працевлаштуванні, а й забезпечує їх легальну захищеність під час професійної діяльності на основі знання своїх прав та обов'язків.

Відповідно до психологічних особливостей студентського віку необхідним є, перш за все, сприяння викладачів формуванню розуміння у студента-випускника суспільного значення своєї праці, адже діяльність кожної людини, а особливо у сфері економіки та бізнесу, впливає на процеси функціонування суспільства. Тобто, образ майбутньої трудової діяльності студентом іноді не відповідає

реаліям, так як сьогодні часто надмірна спеціалізація праці спричиняє відокремлення результату праці від самого працівника. Жорстка конкуренція на ринку праці ставить випускників в жорсткі умови відповідності потребам роботодавців, що повинно бути враховано викладачами ВЗО.

Таким чином, процес формування професійних якостей майбутнього фахівця з економіки під час навчання у ВЗО у проведеному дослідженні розкритий не повністю і має подальшу перспективу та може принести вагомий результат.

### Список використаної літератури

1. Б. Болюбаш Н. М. Теоретичні засади формування професійних компетентностей майбутніх економістів / Н. М. Болюбаш // Наукові праці ДНТУ: Серія «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2009. – Вип.99. Том 112. – С. 88–95.
2. Державний класифікатор видів економічної діяльності ДК 009-96, затверджений наказом Держстандарту України від 22.10.96 № 441 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/FIN560.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN560.html).
3. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г. О. Ковальчук. – Вид. 2-ге доп. – К.: ХНЕУ, 2003. – 298 с.
4. Максимова О. Г. формирование профессиональной компетентности будущих экономистов в условиях современного вуза / О. Г. Максимова, Л. А. Харитоновна // Вестник ТГПУ. – 2009. – Вып. 11(89). – С. 17–23.
5. Пономаренко В. С. Проблем підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні: монографія / В. С. Пономаренко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2012. – 327 с.
6. Самарчук Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів / Н. М. Самарчук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 2. – С. 47.
7. Уйсімбаєва Н. В. Проблема формування професійно важливих якостей у майбутніх фахівців / Н. В. Уйсімбаєва // Збірник наукових праць «Теоретичні прикладні проблеми психології». – 2012. – Вип. 16, книга 1. – С.329–335.

Автори

**Мажник Наталя Андріївна**, доцент, ХНЕУ ім. С. Кузнеця ([natalya.mazhnik@gmail.com](mailto:natalya.mazhnik@gmail.com)).

Тези доповіді надійшли 29 січня 2018 року.  
Опубліковано в авторській редакції.